

РОЗВИТОК КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Сучасні виклики, пов'язані з повномасштабною агресією Російської Федерації проти України, зумовили необхідність перегляду стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки, соціокультурної сфери та туристичної галузі. Туризм, який традиційно розглядався передусім як індустрія відпочинку та рекреації, набуває нових смислів, серед яких особливе місце посідає культурно-пізнавальний туризм. Його значення полягає не лише у створенні економічної доданої вартості, а й у виконанні суспільно важливої функції – збереженні, актуалізації та популяризації національної ідентичності.

Культурно-пізнавальний туризм трактується як вид туристичної діяльності, що спрямований на задоволення духовних, інтелектуальних і культурних потреб людини через знайомство з історичними пам'ятками, архітектурною спадщиною, мистецькими явищами, етнокультурними традиціями та природними ландшафтами та має чотири ключові функції: освітня, виховна, соціалізаційна та економічна.

Культурно-пізнавальний туризм у сучасних умовах постає не лише як сфера рекреаційної діяльності, але й як вагомий соціокультурний механізм формування та підтримання національної ідентичності. Його значення особливо зростає в період воєнних викликів і післявоєнної відбудови, коли суспільство потребує консолідації, відновлення духовних орієнтирів і збереження культурної спадщини. Сучасні умови воєнного стану створюють комплекс перешкод для розвитку туристичної галузі загалом і культурно-пізнавального туризму зокрема. Йдеться не лише про прямі втрати

інфраструктури та спадщини, а й про системні виклики, що зачіпають соціальні, економічні, безпекові та гуманітарні аспекти [1-3]. Основні виклики та можливі шляхи їх подолання у сфері культурно-пізнавального туризму в умовах війни представлено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Основні виклики та можливі шляхи їх подолання у сфері культурно-пізнавального туризму в умовах війни

Виклики	Характеристика проблеми	Можливі шляхи подолання
Фізичне руйнування об'єктів культурної спадщини	Знищення архітектурних пам'яток, музеїв, заповідників, сакральних споруд	Фіксація збитків, міжнародна допомога у відновленні, консервація та реставрація, створення 3D-моделей та цифрових архівів
Загроза нематеріальній спадщині	Втрата носіїв традицій, занепад автентичних промислів і обрядів	Підтримка внутрішньо переміщених громад, проведення онлайн-фестивалів, документування традицій
Безпекові ризики	Обстріли, мінування, нестабільна ситуація відлякують туристів	Розвиток внутрішнього туризму у безпечних регіонах, створення кризових планів безпеки, страхування туристів
Економічні втрати та скорочення інвестицій	Руйнування інфраструктури, згорання діяльності малих підприємств	Залучення грантових програм, міжнародних інвестицій, державно-приватне партнерство
Міграційні процеси	Втрата демографічної стабільності, трансформація локальної ідентичності	Створення культурних центрів для збереження традицій, інтеграція локальних культур у національні програми
Інформаційні виклики	Негативний образ України за кордоном, інформаційні атаки	Культурна дипломатія, просування позитивного іміджу через ЗМІ, розвиток віртуальних турів і цифрового контенту
Втрати кадрового потенціалу	Виїзд за кордон фахівців туризму, скорочення персоналу	Освітні програми для підготовки нових кадрів, підтримка спеціалістів грантами та стипендіями
Втрата традиційних ринків	Відсутність туристів з країн-сусідів	Переорієнтація на ринки ЄС, США, Азії, створення нових маршрутів і пакетів культурного туризму

Попри складну ситуацію, розвиток культурно-пізнавального туризму можливий навіть у воєнний час. Серед актуальних напрямів, крім поширеного розвитку цифровізації культурного туризму (онлайн-екскурсії, віртуальні музеї, 3D-реконструкції зруйнованих пам'яток), можна виокремити такі як, внутрішній туризм (орієнтація на безпечні регіони України, що здатні забезпечити умови для пізнавальних подорожей) та патріотичні туристичні

маршрути (відвідування місць бойової слави, меморіалів, локацій, пов'язаних із сучасними подіями).

В сучасних умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови культурно-пізнавальний туризм виступає ефективним інструментом консолідації суспільства, патріотичного виховання, міжнародної комунікації та формування позитивного іміджу держави у світі завдяки тим стратегічним місіям які він несе:

- збереження та популяризація культурної спадщини;
- формування ідентичності та патріотичних цінностей у суспільстві;
- відновлення іміджу України як держави з унікальною культурою та історією;
- залучення інвестицій у соціально-економічний розвиток регіонів.

У перспективі саме цей вид туризму може стати основою для побудови гуманітарної політики відродження країни, поєднуючи економічні, соціальні та культурні аспекти національного розвитку.

Таким чином, виклики для культурно-пізнавального туризму в умовах війни мають багатовимірний характер: від фізичних руйнувань і економічних втрат до інформаційної боротьби та трансформації суспільних практик. Водночас вони створюють підґрунтя для пошуку інноваційних рішень, серед яких цифровізація, культурна дипломатія та розвиток внутрішнього туризму. Отже, культурно-пізнавальний туризм є багатовимірним чинником збереження та відтворення національної ідентичності, інтегруючи освітній, економічний, соціокультурний і міжнародний виміри. В умовах війни його значення посилюється, адже саме туризм сприяє не лише збереженню культурної спадщини, а й її активному включенню в процес відбудови українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Ярошенко С., Чижевський Б., та Возняк-Ясінська, К. Соціально-економічна основа втрати та відбудови культурної спадщини у повоєнній

Україні: тематичне дослідження, що вивчає досвід Балкан. *Міжнародний журнал досліджень спадщини*, 2024. № 30(9). С. 1026–1048. URL: <https://doi.org/10.1080/13527258.2024.2363819>.

2. Шевченко Н. О. Переосмислення ролі культурної спадщини в післявоєнній туристично-рекреаційній діяльності. *Культура і сучасність* : альманах. 2023. № 1. С. 23–28.

3. Koscijew MRH (2023). Культурна спадщина, що перебуває під загрозою зникнення, у російсько-українській війні: порівняння та критика втручання міжнародних організацій культурної спадщини. *Міжнародний журнал досліджень спадщини*, 2023. № 29(11). С. 1158–1177. URL: <https://doi.org/10.1080/13527258.2023.2243457>.